

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен
„доктор“

Автор на дисертационния труд: инж. *Петко Георгиев Царев*;

Тема на дисертационния труд: *Хидроложко моделиране и краткосрочно прогнозиране на притока в родопските язовири за управление на риска от наводнение и устойчиво енергопроизводство.*

Научен ръководител: доц. д-р *Ерам Артиниан*;

Рецензент: доц. д-р инж. *Венци Христов Божков*, УАСГ, кат. „Хидравлика и хидрология“.

Настоящата рецензия е изготвена на основание на Заповед на Директора на НИМХ № *НД-04-24* от *07.10.2024* г. и решение на заседанието на научното жури от *03.10.2024* г. Тя е съобразена с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за неговото приложение (ППЗРАСРБ), Правилника на БАН и Правилника на НИМХ по ЗРАСРБ. Рецензията е съставена от три части, и заключение.

I. ПРЕДСТАВЯНЕ НА КАНДИДАТА

Кандидатът за получаване на образователна и научна степен "доктор" в област на висше образование 5. „Технически науки“, професионално направление 5.7. „Архитектура, строителство и геодезия“ (инженерна хидрология, хидравлика и водно стопанство) инж. Петко Георгиев Царев е инженер, хидролог в отдел „Автоматизирани системи и бази данни“ във филиал Пловдив на НИМХ.

След разглеждане на всички представени ми материали и документи за изготвянето на тази рецензия установих фактите описани по-долу:

1. Инж. Петко Георгиев Царев има магистърска степен по специалност Хидростроителство от УАСГ, придобита 2010 год.;
2. На настоящата си позиция на инженер хидролог в отдел „Автоматизирани системи и бази данни“ във филиал Пловдив на НИМХ инж. Петко Георгиев Царев е от 01.06.2019 г., като преди това в периода 01.07.2012-31.10.2014 г. той има един престой на същата позиция;
3. По време на първия си предстой в НИМХ със заповед на директора на НИМХ № 9 от 07.01.2014 год. инж. Царев е зачислен в задочна докторантура в секция „Оперативни анализи и прогнози“ на департамент „Хидрология“ в област на висше образование 5. „Технически науки“, професионално направление 5.7. „Архитектура, строителство и геодезия“ (инженерна хидрология, хидравлика и водно стопанство) с настоящата тема и научен ръководител доц. д-р Ерам Артинян за четиригодишен период считано от 07.01.2014 г.;
4. През 2014 г. инж. Царев успешно завършва два курса по Ексел и Матлаб в центъра за обучение на докторанти към БАН. Същата 2014 г. докторантът има успешно завършен курс и по „въведение в ГИС и работа с ArcGOS“;
5. 2017 г. инж. Царев има успешно завършен и курс по „Развитие на хидроложките предупредителни системи“ в НИМХ-БАН тогава;

6. След повторното си завръщане в НИМХ инж. Царев полага изпит – задължителен минимум по специалността на докторантурата на 21.09.2019 г. съгласно заповед на зам. директора на НИМХ № НД-04-3/18.01.2019 г.;
7. На 06.12.2019 г. докторантът представя на генералния директор на НИМХ „Отчет за набрани кредити в процеса на обучение за допускане до пред защита“;
8. Със заповед на генералния директор на НИМХ № НД-04-2/06.01.2020 г. инж. Царев е отчислен с право на защита считано от 07.01.2020 г.;
9. На разширен научен семинар на департаменти „Хидрология“ с участието и на членове от департаменти „ПИО“ и „Метеорология“ проведен съгласно заповед № НД-04-23/12.09.2024 г. на Генералния директор на НИМХ е бил обсъден предварително представения от докторанта инж. Петко Георгиев Царев дисертационен труд. Разширеният научен семинар е приел решение за представяне на дисертационния труд за защита пред научно жури.

Заключението ми от направената проверка на представените материали и документи за изготвяне на тази рецензия е, че кандидатът за получаване на образователна и научна степен "доктор" в област на висшето образование 5 „Технически науки“, професионално направление 5.7. „Архитектура, строителство и геодезия“ (инженерна хидрология, хидравлика и водно стопанство) инж. Петко Георгиев Царев, изпълнява всички изисквания за допустимост до защита определени в:

- чл.6 на ЗРАСРБ;
- глава втора, раздел II от ППЗРАСРБ и
- чл.28 от Правилника на НИМХ по ЗРАСРБ.

Не бяха установени каквито и да било нарушения в процедурата и за допустимост до защита на кандидата.

II. РЕЦЕНЗИЯ

Представеният за защита дисертационен труд е в обем 161 страници. Изложението е структурирано в уводна част, цели, задачи и актуалност на дисертационната работа, и десет глави и заключение като единадесета. Включва още списък на фигури - 55 фигури, списък на използвани съкращения, 12 таблици и 35 уравнения. Представен е и списък с 95 заглавия на използваните литературни източници на кирилица и латиница, като преобладават тези на латиница.

1. АКТУАЛНОСТ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Наблюдаваните напоследък климатични изменения водят до повишаването на вероятността за по-честата поява на екстремни явления свързани с водите. Повишаването/намаляването на валежите за дадена територия води до по-честата поява на наводнения/суши. И в дата случая на екстремни природни явления хората биват засягани негативно. Човешката дейност в повечето случаи влияе негативно върху режима на речният отток като променя неговия режим и количество.

Пряко влияние върху хидроложкия режим на реките оказват неравномерното разпределение на водните ресурси върху територията на страната и големите колебания на валежите в отделните години.

Всичко казано прави много актуално използването на хидроложки модели в практиката за изследването на хидроложките процеси за различни водосбори на страната с цел да се изследват възможните бъдещи предизвикателства при използването и управлението на водните ресурси. Краткосрочното прогнозиране на оттока с помощта на моделите позволява както по-оптималното му използване за задоволяването на различни човешки нужди като водоснабдяване, включително и добив на чиста електроенергия, така и по-ефективно справяне с очаквани наводнения и минимизирането на възможните щети от тях.

2. ОСВЕДОМЕНОСТ НА ДОКТОРАНТА ПО ПРОБЛЕМА

От съдържанието, структурирането и изложението в първите три глави на дисертационния труд се вижда широката осведоменост на докторанта по разглеждания въпрос за хидроложкото моделиране.

Тази част, която представлява почти една трета от дисертацията започва с относително кратко и стегнато описание на видовете хидроложки модели и известна част от световният опит в областта на хидроложкото моделиране, включително и модели с възможно приложение при каскада от язовири.

Накратко са представени и софтуерните продукти използвани за симулиране на речния отток използвани в практиката на НИМХ. Подробно е представен хидроложкият модел TOPMODEL и неговата динамична версия TOPODYN. Направен е анализ на компонентите, които оказват влияние при прогнозиране на изменението на водните обеми в язовири.

В следващите две глави са представени съответно необходими данни за извършване на изследването, като подробно е описана необходимата информация за хидроложкото моделиране и оптимизиране работата на ВЕЦ и подготовката и представянето на входни данни за хидрологично моделиране и прогнозиране в диагностичен и прогностичен режим и двете с цел оптимизиране работата на ВЕЦ и с оглед намаляване риска от наводнения. В глава пет също така е дадено описание на платформата SURFEX, която ще бъде използвана като един от инструментите в изследването от дисертацията. Тук са представени и географските данни за басейна на р. Арда, който ще бъде обекта на изследването.

По този начин в първата половина на дисертацията дава необходимата информация за обекта на изследване, прилагания метод на изследване с неговите теоретични основи и очакваните резултати. Всичко това е направено с голяма яснота и в обем показващи добрата информираност на запознатост на докторанта с материята.

В глава шеста на разработката на приложен модел на изследвания проблем обхващаш адаптирането и изпълнението на хидроложкият модел SURFEX – TOP.

В следващата глава се описва адаптирането на съществуващ софтуерен продукт за провеждане на изчислителния експеримент. Тук се разглежда адаптирането и допълването на използваната моделираща система комбинираща повърхностната схема ISBA и хидроложкият модел (версия DT92 и TOPMODEL) съдържащи се в платформата SURFEX (версия 7.3) за каскада Арда. В тази глава са

представени и подробните характеристики на хидротехническите съоръжения включени в изследването.

В глава осма е представено изследването на адаптирания модел с анализ на чувствителността му към различните стойности на параметрите му. Описани са калибрирането и валидирането на модела и модела на действие ретензия язовир и ВЕЦ, и са представени в табличен вид резултатите от тези дейности със стойностите на използваните количествени оценки.

В последните две глави съответно са представени изследването на статистическите характеристики при хидроложките прогнози и при оптимизацията на електропроизводството и е представен икономически анализ на историческите цени на електроенергията на свободния ѝ пазар в България.

Дисертацията завършва със заключение където е дадено обобщение на отделните глави от дисертацията, обобщение на използваните хидрологични модели и са представени получените резултати:

- Направено е моделиране на динамиката на елементите на водния баланс във водосбора съчетано с изчисление на притока към язовирите;
- Разработено е приложение на система за краткосрочна прогноза за притока и разхода на трите язовира от каскада Арда с отчитане на каскадния им ефект;
- Съставена е изчислителна схема за оптимално действие на ВЕЦ в зависимост от прогнозирания приток;
- Изследвани са подробно както проблемите при хидроложко прогнозиране на водните нива в язовирите така и на оттока след тях, като е включено и влиянието на преливниците на язовирните стени и управлението им при провеждане на висока вълна през язовирите;
- Предложеният методът може да бъде използван в съчетание с всеки разпределен хидроложки модел;
- Създадено е компютърно приложение за симулация и прогноза на воден баланс на язовира при прогнозирани данни за притока;
- Предоставена е възможност за краткосрочна оптимизация на електропроизводството във ВЕЦ на база очакван приток към тях през следващите 120 часа.

Тук са направени и изводи за това, че успешното хидроложко моделиране и оптимизация на електропроизводството в хидроенергетиката зависят от интегрирането на съществуващи съвременни софтуерни продукти, систематичното събиране на данни и тяхното адаптиране към всеки конкретен случай.

Едно от достойнствата на предложената разработка е, че всяка глава в края си съдържа изводи направени по въпроса, който бива разглеждан в нея, което улеснява значително нейните читатели

3. МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНИЯТА

В дисертационният труд е възприета и приложена стандартната процедура при хидроложното моделиране, когато се моделира оттока на главната река на даден водосбор.

При определяне на входните физико-географските характеристики на водосбора на река Арда (цифров модел на терена, земно покритие и почви) са използвани съответно за:

- ЦМР – височинните модели ASTER GDEM и SRTM3 V3, Euroazia;
- Земно покритие – статичните данни от ECOCLIMAP-II/Europe;
- Почви – хармонизираната световна база данни – Harmonized World Soil Database (HWSD).

При калибрирането на хидроложния модел за водосборите осигуряващи притока в изследваните язовири са използвани стойности на водни количества за период от 335 дни от 20.09.2019 г. до 20.08.2020 г. с данни от три хидрометрични станции: на река Върбица при село Груево, на река Арда при село Китница и на река Крумовица при село Горна Кула.

Получени резултати за прогнозираните водни обеми са оценявани за точност с помощта на две количествени оценки:

- *Коефициентът на ефективност на Nash-Сътклиф;*
- *Статистическият критерий PBIAS.*

В дисертационният труд след калибрирането и валидирането на модела за оттока и водния баланс на река Арда и прогнозирането на водните обеми в разглежданите водохранилища са направени различни изводи при конкретните случаи основно свързани с точността на моделираните обеми и ефективността на енергопроизводството във ВЕЦ.

4. ХАРАКТЕР НА ИЗСЛЕДВАНИЯТА, ДОСТОВЕРНОСТ НА ПОЛУЧЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ

Във втората половина на дисертацията, където са изложени действията по адаптирането на софтуерните продукти за конкретния случай, подготовката на необходимите входни данни, извършването на числените експерименти и представянето на получените резултати може да се каже, че получените резултати са достоверни и изразяват добре тенденциите наблюдавани при изменението на изследваните параметри установени чрез сравнението симулираните и наблюдаваните данни.

При анализа на резултатите освен двете количествени цифрови оценки са използвани и визуалните наблюдения на симулираните и измерените ходографи на оттока.

5. ОБОБЩЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ХАРАКТЕРА НА ПРИНОСИТЕ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Авторът е структурирал основните си приноси в осем точки, разделени в три групи. Първата група от една точка е наречена *Приноси с научно-теоретичен*

характер, втората от пет точки – Приноси с научно-приложен характер, и третата от три точки - Приноси с приложен характер.

Според мен приносите на докторанта са добре формулиране и аз бих ги определил всички като научно-приложни. Разделянето им на три групи, особено първата група, определена като такава с *научно-теоретичен* характер мен лично малко ме смущава. Готов съм да я приема тази група ако докторантът формулира към коя съществува теория би отнесъл този принос

Иначе приносите са самостоятелно дело на докторанта и те ще окажат положително влияние при оперативното прогнозиране на речния отток и електропроизводството от ВЕЦ във водосбора на река Арда.

6. ОЦЕНКА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД И ЛИЧНИЯ ПРИНОС НА АВТОРА

Докторантът е представил три научни публикации, свързани с дисертационния труд. Една публикация е на български език, а другите две са на английски език, като и трите са с по един съавтор.

Представените публикации, отразяват някои съществени резултати и част от изводите, отразени в дисертационната работа. Наличието на съавтори в публикациите на докторанта показва, че той може да работи в колектив.

7. ПРИЛОЖЕНИЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ В ПРАКТИКАТА

Разработената схема в дисертационният труд е внедрена в система за прогнозиране на оттока ARDAFORECAST със заповед на директора на НИМХ и в системата Горна Тунджа.

8. АВТОРЕФЕРАТ

Представеният автореферат съответства на изискванията за достоверно отразяване на основните и съдържателни части от дисертационния труд и приносите.

III. МНЕНИЯ, ПРЕПОРЪКИ И БЕЛЕЖКИ

Личните ми впечатления от докторанта инж. Петко Георгиев Царев са от неговите студентски години като негов преподавател по Инженерна хидрология. Колегата Царев беше редовен и прилежен студент, който навреме предаваше своите работи.

1. КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ

Позволявам си да направя една бележка свързана с оформянето на дисертационния труд - по-внимателно да се използват на научните термини в изложението (стр. 29. За изследването е прието, че са известни *максималната мощност, която трябва да се произведе*, началните и .), и внимателно да се формулират категорични твърдения в текста. Като при вторите е добре да се отбелязва след даденото твърдение, че то е базирано на знанието на автора

например. По-добре би било ако на фигурите английският текст беше преведен и всичко бъде на български език.

2. ПРЕПОРЪКИ ЗА БЪДЕЩОТО ИЗПОЛЗВАНЕ НА НАУЧНО-ПРИЛОЖНИТЕ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В края на дисертационния труд докторантът не е формулирал изрично дали има някакви бъдещи планове свързани с неговия труд. Бих го помолил да ги сподели ако има такива.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От направената проверка на представените материали за конкурса не бяха констатирани нарушения в процедурата. Спазени са изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Правилника на НИМХ по ЗРАСРБ.

Представеният дисертационен труд е широкообхватно научно изследване върху актуален и важен хидроложки и водостопански проблем. Проведени са задълбочени теоретични и моделни изследвания.

Изхождайки от актуалността на проблема, от обема и съдържанието на дисертационния труд, както и от научно-приложните приноси, считам труда за завършен и отговарящ на изискванията за претендираната научна и образователна степен.

Препоръчвам да се присъди на инж. Петко Георгиев Царев образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 5.Технически науки, професионално направление 5.7. Архитектура, строителство и геодезия (Инженерна хидрология, хидравлика и водно стопанство).

РЕЦЕНЗЕНТ:

доц. д-р инж. Венци Христов Божков